

Αθήνα, 12.05.2010

Α.Π.: 10100/08/2.3

Χειριστής: Λάμπρος Μπαλτσιώτης

Τηλ.: 210-7289709

Φαξ: 210-7289643

Διεύθυνση Ιθαγένειας
Τμήμα Α΄
Υπουργείο Εσωτερικών
Σταδίου 31
ΑΘΗΝΑ

Θέμα: Γάμοι μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών πριν τεθεί σε ισχύ ο Αστικός Κώδικας

Το ζήτημα της ισχύος των γάμων ετεροδόξων πριν την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα (1946) έχει απασχολήσει επανειλημμένως το Συνήγορο του Πολίτη. Κυρίως αφορά έλληνες πολίτες οι οποίοι τέλεσαν γάμους στην αλλοδαπή, στις περισσότερες περιπτώσεις με καθολικούς, υπηκόους άλλων χωρών. Από το κύρος του γάμου αυτού εξαρτάται η ιθαγένεια πολλών προσώπων, δηλαδή της συζύγου, αλλά κυρίως των κατιόντων. Επ' αυτού ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε καταρχήν το με α.π. 8664/07 από 2 Ιουλίου 2008 έγγραφό του το οποίο κοινοποιούσε τόσο στην αρμόδια Περιφέρεια όσο και στην τότε Διεύθυνση Αστικής και Δημοτικής Κατάστασης του Υπουργείου Εσωτερικών. Πράγματι, μετά από πάροδο ενός έτους, η Διεύθυνση Αστικής και Δημοτικής Κατάστασης της Περιφέρειας Πελοποννήσου εξέδωσε σχετική διαπιστωτική πράξη ιθαγένειας βασιζόμενη στις απόψεις της Αρχής μας (βλ. έγγραφο με α.π. 3540/2008 της 12/08/2009). Όμως, όπως διαπιστώσαμε, το ζήτημα εξακολουθούσε να υφίσταται, καθώς ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε νέα σχετική αναφορά. Επ' αυτής απεστάλη προς τη Διεύθυνση Ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών έγγραφο με το οποίο παρουσιάζονταν οι απόψεις της Αρχής επί του θέματος (βλ. έγγραφο με α.π. 10100/08/2.2 της 27^{ης} Ιουλίου 2009) και το οποίο

κατέληγε ως εξής: «Περαιτέρω όμως, επειδή η Αρχή μας έχει και σε άλλες περιπτώσεις συναντήσει την άρνηση διαφόρων Περιφερειών να θεωρήσουν έγκυρους και υποστατούς τους μικτούς γάμους που τελέστηκαν από καθολικό ιερέα πριν την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα, θα παρακαλούσαμε τη Διεύθυνση Ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών, εφόσον συμφωνεί με την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη να αποστείλει σχετικό έγγραφο στις Περιφέρειες της Ελλάδας, ώστε στο μέλλον να μην ανακύβουν παρόμοια ζητήματα»

Επειδή το συγκεκριμένο έγγραφο παραμένει έως και σήμερα αναπάντητο, σας αποστέλλουμε εκ νέου τις απόψεις της Αρχής μας επί του ζητήματος και θα σας παρακαλούσαμε για την απάντησή σας.

Ειδικότερα οι απόψεις του Συνηγόρου του Πολίτη είναι οι ακόλουθες:

Σε γάμους που τελέστηκαν με το καθολικό τυπικό μεταξύ προσώπων εκ των οποίων ένας τουλάχιστον ήταν έλληνας υπήκοος, **πριν** να τεθεί σε ισχύ ο Αστικός Κώδικας, πριν δηλαδή την 23^η Φεβρουαρίου 1946, πρέπει καταρχήν να εξεταστεί αν ο γάμος είναι ανυπόστατος, άκυρος ή ακυρώσιμος.

Σύμφωνα με την θεωρία και την νομολογία, τόσο πριν όσο και μετά την εισαγωγή του προϊσχύσαντος Αστικού Κώδικα το κρίσιμο για το υποστατό του γάμου στοιχείο είναι η ύπαρξη **ιερολογίας** όταν ένας από τους καταρτίζοντες τον γάμο είναι έλληνας υπήκοος (βλ. Ιωάννης Βούλγαρης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο. Σχέσεις οικογενειακού (Νέες ρυθμίσεις)*, σσ. 15-20).

Αν η ιεροτελεστία θεωρηθεί ότι συνιστά ουσιαστική προϋπόθεση του γάμου, τότε ο συγκεκριμένος γάμος θα ήταν άκυρος, κάτι που, παρεμπιπτόντως, δεν δέχτηκε η μετά το 1946 νομολογία.

Αν δε η ιεροτελεστία θεωρηθεί ότι εμπίπτει στον τύπο του γάμου, στους συγκεκριμένους γάμους που τελέστηκαν με το καθολικό τυπικό, δεν λείπει, αλλά απλώς δεν είναι κανονική, εφόσον τελέστηκε από καθολικό ιερέα αν και οι δύο μελλόνυμφοι ήταν ορθόδοξοι (βλ. Γ. Θ. Δασκαρόλης, *Σημειώσεις οικογενειακού δικαίου*, σ. 74). Επομένως, φαίνεται καταρχήν ότι σε αυτή την περίπτωση πρέπει να

εξεταστεί αν ο συγκεκριμένος τύπος που τελέστηκε ο γάμος ήταν δεκτός από το τυπικό και τους κανόνες της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας και τα ελληνικά δικαστήρια προ του 1946.

Το ζήτημα της φύσης του γάμου που τελεί ορθόδοξος μελλόνυμφος αλλά ιερολογείται από καθολικό ιερέα είχε προκύψει από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, αλλά ανέκυψε ειδικότερα μετά την νομοθετική μεταβολή της 15^{ης} Οκτωβρίου 1861 περί μικτών γάμων, κατά την οποία να μεν αναγνωρίστηκαν ως έγκυροι οι μέχρι τότε γάμοι, ανεξαρτήτως του δόγματος στο οποίο ανήκε ο ιερέας που τους ιερολόγησε, αλλά το μόνο άρθρο όριζε ότι «επιτρέπεται εις τους χριστιανούς του Ανατολικού δόγματος να συνάπτωσι γάμους μετά χριστιανών άλλου δόγματος, τηρούντες τα υπό της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας περί του αντικειμένου τούτου οριζόμενα». Η ερμηνεία όμως περί του τι καθορίζει η Εκκλησία **δεν δόθηκε από την ίδια την Εκκλησία, τουλάχιστον εκείνη την περίοδο**. Για τα παραπάνω υποστηρίχθηκαν δύο απόψεις: αφ' ενός ότι η Εκκλησία απαιτεί ιερολογία από ορθόδοξο ιερέα, άλλως ο γάμος είναι άκυρος, αφετέρου ότι ο γάμος είναι έγκυρος ακόμη και αν ιερολογηθεί από καθολικό ιερέα. Πράγματι η ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδος το 638 κήρυξε «άκυρον και άθεσμον» το γάμο μεταξύ ορθόδοξου και αιρετικού, όμως οι καθολικοί μετά το Σχίσμα θεωρούντο σχισματικοί και όχι αιρετικοί, άρα γάμος ιερολογηθείς από καθολικό ιερέα **δεν ήταν άκυρος**. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι καθ' όσον οι ανήκοντες στο καθολικό δόγμα έχουν εν συνεχεία κηρυχθεί αιρετικοί από τις Συνόδους του 1638 και 1642, ο γάμος ορθόδοξου με καθολικό θα έπρεπε να θεωρείται **άκυρος**, όπως και ο γάμος που ιερολογείται από καθολικό ιερέα.

Η διαφωνία έφτασε στον Άρειο Πάγο, όπου δύο διαφορετικά Τμήματα αποφάνθηκαν το μεν ένα ότι ο (μικτός) γάμος που ιερολογείται από καθολικό ιερέα είναι άκυρος, το δε άλλο ότι είναι έγκυρος. Με το ανυπόστατο του γάμου συντάχθηκε εν τέλει η Ολομέλεια (Α.Π. 280 1932, βλ. Θέμις ΜΓ', σ. 632).

Όμως, ακριβώς επειδή η Νεαρά 89 του Λέοντος του Σοφού απαιτεί ιερολογία που συντελεί μυστήριο ως συστατικό στοιχείο του γάμου και δεν ορίζει τίποτα περισσότερο, και επειδή η Καθολική Εκκλησία θεωρεί τον γάμο μυστήριο, ούτε αμφισβητείται η ιεροσύνη του καθολικού ιερέως, πληρούται ο σκοπός της Νεαρής 89. Αυτό ακριβώς δέχτηκε εν τέλει και η Πολιτεία αναγνωρίζοντας ως έγκυρους αναδρομικά (το 1861) τους γάμους που είχαν τελεστεί με το καθολικό τυπικό. **Το αυτό σκεπτικό ακολούθησε μεταγενέστερα** και ο Άρειος Πάγος, αφού αποφάνθηκε ότι γάμος ιερολογηθείς από καθολικό ιερέα **δεν είναι ανυπόστατος** (Α.Π. 542 (1937), Θέμις ΜΘ', σ. 299). Επί της παραπάνω αναφερθείσης απόφασης σημειώνεται: «τοιούτοι μικτοί γάμοι, περιβεβλημένοι **νόμιμον εξωτερικόν τύπον, έστω και άκυρον**, δεν δύνανται, υπό το κράτος της ισχυούσης νομοθεσίας, να θεωρηθώσιν ως ανυπόστατοι, ως ορθώς απεφάνθη [με την Α.Π. 542] ο Άρειος Πάγος» (Ιωσήφ Γεωργιάδης, *Η ελληνική ιθαγένεια*, Αθήναι 1941, σ. 63).

Σημειώνουμε ακόμη ότι άκυρος ή ακυρώσιμος γάμος παράγει αποτελέσματα μέχρι την τυχόν αμετάκλητη ακύρωσή του από το δικαστήριο (βλ. και 1381 ΑΚ).

Φαίνεται, συνεπώς, ότι ο γάμος που τελέστηκε με το καθολικό τυπικό (ιερολογήθηκε από ιερέα της Καθολικής Εκκλησίας) μεταξύ δύο ορθοδόξων δεν είναι ανυπόστατος, αλλά άκυρος. Σημειώνεται άλλωστε και η κατά καιρούς πρακτική του Υπουργείου Εσωτερικών, σύμφωνα με την οποία ακόμη και γάμοι μεταξύ Γρηγοριανών (Αρμενίων) και Ορθοδόξων τελούμενοι υπό γρηγοριανού ιερέως θεωρούνταν υποστατοί και έγκυροι, παρ' όλο που πρόκειται για **μη χαλκηδονιακή Εκκλησία**.

Επιπλέον η νομοθεσία δεν αφήνει καμία αμφιβολία για το υποστατό και το έγκυρο του γάμου μεταξύ ορθοδόξου και καθολικού. Ειδικότερα το Ν.Δ. 769 της 4^{ης} Οκτ./29^{ης} Νοεμ. 1941 «περί μικτών γάμων» το οποίο κυρώθηκε με την υπ' αριθμ. 184 [112]/22-26 Μαρτίου 1946 Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου και καταργήθηκε με το άρ.2 του Ν.Δ. της 7^{ης}/10^{ης} Μαΐου 1946, στο άρθρο 1, παρ. 1 προέβλεπε τα εξής:

«Οι μέχρι της δημοσίευσής του παρόντος νόμου συναφθέντες μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών μικτοί γάμοι, εφ' όσον ιερολογήθησαν υπό καθολικού ιερέως και δεν εξεδόθη περί ακυρότητος αυτών αμετάκλητος απόφασις είναι έγκυροι»

Εν συνεχεία η ρύθμιση αυτή επιβεβαιώθηκε, καθώς με το Ν.Δ. της 7^{ης}/10^{ης} Μαΐου 1946, που κατήργησε το Ν.Δ. 769/1941, τέθηκαν σε ισχύ τα σχετικά άρθρα 74-76 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα. Σύμφωνα με το άρθρο 74 «Οι γάμοι που έχουν τελεστεί πριν από την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα κρίνονται, ως προς το κύρος τους και ως προς τα αποτελέσματα της ακύρωσής τους, σύμφωνα με το έως τώρα δίκαιο». Το δε άρθρο 75 προβλέπει τα ακόλουθα: ***«Οι μικτοί γάμοι που έχουν τελεσθεί έως τη δημοσίευση του Αστικού Κώδικα από ιερέα της ρωμαϊκής καθολικής εκκλησίας θεωρούνται έγκυροι εφόσον δεν έχει εκδοθεί έως τη δημοσίευση του νόμου αυτού αμετάκλητη ακυρωτική απόφαση»***. Πλεονασματικά μάλιστα στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ρητά η κατάργηση του νόμου Ν Στ' της 15/23 Οκτωβρίου 1861 (πρόκειται για το νόμο Χ Στ' «Περί μικτών γάμων» (ΕτΚ φ. 64, 23.10.1861).

Συμπερασματικά, η Αρχή μας θεωρεί ότι τόσο η ιθαγένεια των συζύγων αλλά και των τέκνων που προέρχονται από τέτοιους γάμους, θα πρέπει να κρίνεται σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν παραπάνω.

Με τιμή

Βασίλης Καρύδης
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη